

СЕМАНТИЧНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

© 2014 БОСОВСЬКА М. В.

УДК 338.486.3

Босовська М. В. Семантична та функціональна структуризація інтеграційних процесів

У статті представлено авторське бачення вирішення наукової проблеми семантичної та функціональної структуризації інтеграції; обґрунтовано необхідність формування та реалізації інтеграційних процесів як необхідної умови розвитку мікро-, мега-, та макроєкономіки. Визначено диспозиційність у розумінні змісту категорії «інтеграція», обґрунтовано наукову потребу більш глибокого теоретичного осмислення сутнісно-змістовного наповнення інтеграційних процесів. Визначено сутність і зміст інтеграційного процесу через сукупність ознак і характеристик організаційного, економічного, юридичного та поведінкового характеру. Запропоновано в межах економічних ознак інтеграції виокремити управлінські, операційні, маркетингові, соціальні, екологічні характеристики. Досліджено генезу економічної інтеграції як процесу. Уточнено функції інтеграції за переліком, змістовним наповненням та за ієрархічними рівнями, виходячи зі специфічних властивостей інтеграції як процесу. Структуризацію інтеграційного процесу здійснено на основі декомпозиції функцій на загальні (організаційна, стимулююча (мотиваційна), узгоджувальна (регулююча), регулятивна (урівноважувальна), координаційна, контролююча, прогностична) та специфічні (ресурсна, інформаційна, комунікаційна, синхронізаційна, конфліктна, консультативна, аллокаційна, освітня, інноваційна, адаптивна, креативна, соціальна (соціалізація), ціннісна, оптимізаційна, інституційна, документуюча). Семантична та функціональна структуризація інтеграційних процесів сприятиме подальшій фундаменталізації наукових досліджень у сфері інтеграції, поліпшить практичну реалізацію управлінського процесу та прийняття управлінських рішень на різних ієрархічних рівнях управління економічними системами. Перспективами подальших досліджень теоретичного та методологічного базису інтеграційних процесів визначено розроблення механізмів їх реалізації в діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційна взаємодія, інтеграційний процес, ознака інтеграції, функція інтеграції, структуризація.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 22.

Босовська Мирослава Великісна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, кафедра готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: novakm@mail.ru

УДК 338.486.3

UDC 338.486.3

Босовская М. В. Семантическая и функциональная структуризация интеграционных процессов

В статье представлены авторские подходы к решению научной проблемы семантической и функциональной структуризации интеграции; обоснована необходимость формирования и реализации интеграционных процессов как необходимого условия развития микро-, мега- и макроэкономики. Определена диспозиционность в понимании содержания категории «интеграция», обоснована научная потребность в более глубоком теоретическом осмыслении сущностно-содержательного наполнения интеграционных процессов. Определена сущность и содержание интеграционного процесса по совокупности признаков и характеристик организационного, экономического, юридического и поведенческого характера. Предложено в пределах экономических признаков интеграции выделить управленческие, операционные, маркетинговые социальные экологические характеристики. Исследованы эволюционные аспекты экономической интеграции как процесса. Уточнены функции интеграции по перечню, содержательному наполнению и по иерархическим уровням, исходя из специфических свойств интеграционного процесса. Структуризация интеграционного процесса осуществлена на основе декомпозиции функций на общие (организационная, стимулирующая (мотивационная), согласительная (регулирующая), регулятивная (уравновешивающая), координационная, контролирующая, прогностическая) и специфические (ресурсная, информационная, коммуникационная, синхронизационная, конфликтная, консультативная, аллокационная, образовательная, инновационная, адаптивная, креативная, социальная (социализация), ценностная, оптимизационная, институциональная, документующая). Семантическая и функциональная структуризация интеграционных процессов будет способствовать дальнейшей фундаментализации научных исследований в области интеграции, улучшит практическую реализацию управленческого процесса и принятие управленческих решений на различных иерархических уровнях управления экономическими системами. Перспективой дальнейших исследований теоретического и методологического базиса интеграционных процессов определена разработка механизмов их реализации в деятельности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: интеграция, интеграционное взаимодействие, интеграционный процесс, признак интеграции, функция интеграции, структуризация.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 22.

Босовская Мирослава Великовна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, кафедра гостинично-ресторанного и туристического бизнеса, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Кіото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: novakm@mail.ru

Bosovskaya Miroslava V. Semantic and Functional Structuring of Integration Processes

The article describes author's approaches to solution of the scientific problem of semantic and functional structuring of integration and justifies a necessity of formation and realisation of integration processes as a necessary condition of development of micro-, mega- and macro-economy. The article identifies disposition in understanding the essence of the "integration" category and justifies a scientific need in a deeper theoretical comprehension of the essential and contentive filling of integration processes. It identifies the essence and content of an integration process by the aggregate of features and characteristics of organisational, economic, legal and behavioural character. It offers, within economic features of integration, to allocate managerial, operational, marketing, social and ecological characteristics. It studies evolution aspects of economic integration as a process. It specifies integration functions by the list, contentive filling and hierarchical levels, based on specific features of an integration process. Structuring of an integration process is carried out on the basis of decomposition of functions into general (organisational, stimulating (motivational), conciliatory (regulation), regulating (balancing), co-ordinating, controlling, prognostic) and specific (resource, information, communication, synchronisation, conflict, consulting, allocation, educational, innovation, adaptive, creative, social (socialisation), value, optimisation, institutional, and documenting). Semantic and functional structuring of integration processes would facilitate further fundamentalisation of scientific studies in the field of integration and would improve practical realisation of the managerial process and managerial decision making at various hierarchical levels of management of economic systems. The prospect of further studies of theoretical and methodological basis of integration processes is development of mechanisms of their realisation in activity of economic subjects.

Key words: integration, integration interaction, integration process, integration feature, integration function, structuring.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 22.

Bosovskaya Miroslava V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Department of Hotel, Restaurant and tourism business, Kyiv National University of Trade and Economy (vul. Kioto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: novakm@mail.ru

Інтеграційні процеси займають домінуюче і пріоритетне місце серед феноменів та явищ, що визначають сучасний і перспективний розвиток економіки на мікро-, мега-, та макрорівнях, а отже, і проблематику наукових досліджень. Інтеграція – універсальний, всезагальний процес [1, с. 202], який формується на сучасному етапі розвитку суспільства у окрему галузь наукових знань, значущу сферу людської діяльності. Завданням формування теоретико-методологічного базису інтеграції є вироблення й використання науково систематизованих об'єктивних знань про форми взаємодії інтегрованих суб'єктів, про результати інтеграційної діяльності, методи, механізми та засоби інтегрування.

Вирішенням проблеми сутнісно-змістовного визначення категорії «інтеграційний процес» займалися численні вітчизняні та закордонні науковці: Є. Герштейн, А. Богданов [2, 3] (запропонували текстологічну методологію розвитку інтеграційного процесу); А. Оноре [4, с. 32] (сформулював правове підґрунтя інтеграційних відносин на основі права власності); А. Котов [5, с. 15] і Н. Калашник [6] (сформулювали ідею розкриття змісту інтеграційного процесу через визначення загальних функцій). Диспозиційність у розумінні змісту категорії «інтеграція» та її амбівалентна сутність обумовили наявність різноманітних дискусійних підходів, що характеризують ставлення до проблеми формування інтеграційних процесів. Це породжує науковий дискурс і потребує більш глибокого теоретичного осмислення сутнісно-змістовного наповнення інтеграції. Зважаючи на це, нами зроблено висновок, що проблема семантичного визначення інтеграції не може повною мірою віддзеркалювати існуючі реалії розуміння цього процесу та відображати його зміст.

Отже, метою статті є наукове обґрунтування теоретичного базису семантичного та функціонального визначення інтеграційних процесів на основі узагальнення та розширення наявних теоретичних здобутків.

Прояв інтеграції в теоретичному, методологічному, концептуальному та практичному аспектах економічної науки характеризується терміном «процес» (від лат. *processus* – просування), що означає рух, хід, розвиток певного явища; поетапну зміну стану об'єкту; сукупність певних послідовних та цілеспрямованих дій [7]. Розгляд інтеграції як процесу обумовлено як її внутрішньою структурною природою, яка характеризується у динаміці, так і релевантністю сучасним науковим підходам щодо теоретичного обґрунтування об'єктів досліджень. Таким чином, для проведення подальших досліджень та їх поглиблення буде використано поняття «інтеграційний процес», що означає розвиток, поглиблення, взаємодії між господарюючими суб'єктами; послідовну зміну стану взаємозв'язків між підприємствами або видами діяльності, які інтегруються. Конвентом інтеграції як процесу виступає спроможність об'єкта налагоджувати та формувати зв'язки між окремими розрізненими елементами; систематизувати, кількісно та якісно вдосконалювати взаємовідносини; переходити від одного якісного стану (ступеня розвитку) до іншого, більш досконалого (від застарілого до новітнього, від простого до складного, від примітивного до досконалого, від нижчого до найвищого); узгоджувати, структурувати та спрямовувати розвиток інтегрованої структури.

Трансформацію інтеграційного процесу можна представити, виходячи з теоретичних узагальнень, зроблених Є. Герштейном та А. Богдановим. (рис. 1). А. Богданов ще в 20-х рр. ХХ ст. визначив три взаємовитікаючі фази розвитку інтеграційного процесу: невизначеність (система зна-

ходиться на етапі становлення, взаємодія зароджується); диференціація (зростання кількісних та якісних параметрів зв'язків, активне формування інтеграційної взаємодії); консолідація (надання системі ознак однорідності та виникнення цілісного формування). Текстологічне вчення А. Богданова підтримав Є. Герштейн, сентенцією здобутку якого стало дослідження інтеграції у процесі розвитку та інтенсифікації взаємодії у напрямі від зародження зв'язків між розрізненими суб'єктами до створення цілісної інтегрованої структури [2; 3, с. 259]. Науковий доробок зазначених авторів можна лише частково підтримати в напрямі визначення інтеграції як процесу, тобто динамічного явища, що зазнає трансформацій у часі і просторі, кількісних та якісних перетворень, виступає стороною розвитку (руху, зміни) об'єкта [8, с. 16], супроводжується циклічністю [9], зміною організаційних і правових форм підприємництва залежно від впливу сукупності внутрішніх та зовнішніх параметрів розвитку. Дискусійними залишаються питання ідентифікації форм, характеру, вектора розвитку та результату цих змін.

Стосовно діяльності господарського суб'єкта інтеграційний процес обумовлюється наявністю ряду ознак та характеристик організаційного, економічного, юридичного характеру [10; 11], які, на нашу думку, необхідно доповнити поведінковими ознаками, що узагальнено в табл. 1. Передумовою формування зазначених ознак інтеграційного процесу передували дослідження А. Оноре, який виділив 11 «пуків прав» (відносин, що виникають на основі прав власності), комбінація яких обумовлює різновиди інтеграційної взаємодії: право володіння майном (ступінь фізичного контролю), право користування (можливість особистого використання корисних властивостей), право управління (вирішення хто та яким чином може використовувати майно), право на дохід (право присвоєння результату використання), право суверену (право на передачу влади над власністю – дії щодо відчуження, споживання, зміни або знищення речі), право на безпеку (захист від зовнішнього впливу), право на передачу в спадщину, право на безстрокковість використання, право заборони шкідливого використання, право на відповідальність (можливість використання для сплати боргу) та право на залишковий характер (очікування повернення речі після закінчення обумовленого терміну) [12; с. 136]. У подальшому на уточнення юридичних ознак мали місце вплив дослідження, проведені: Н. Розановою та І. Зороастровою – щодо розподілу обсягів прав власності [13]; А. Олійника – щодо їх комбінації, [14, с. 10]; А. Скоробогатова – щодо проявів власності на основі визначення ступеня формальності (виникнення квазіінтегрованих процесів) [15, с. 67]; А. Шастико – специфікацій прав власності за принципом винятковості – [16; с. 297 – 300]. Передумови ідей базових організаційних та економічних характеристик були закладені на основі розгляду концептуальних положень економічних теорій щодо формування організаційного простору як «сукупності організацій, що складають сферу інституціонального життя фірми [17, с. 24]); соціального – як соціальної сукупності акторів, у якій «будь-яка існуюча позиція корелює з різними змінними загальної сукупності [18, с. 82]; поведінкового – як поєднання інтересів кожного з учасників та вирішення проблем не тільки з власної точки зору, а й з позиції іншої сторони [19, с. 32]; екологічного – як комбінації ресурсів різного рівня, у якій певна популяція може відтворюватися завдяки своїм конкурентним перевагам перед іншими популяціями [20, с. 102]; економічного – як економічної зацікавленості [21].

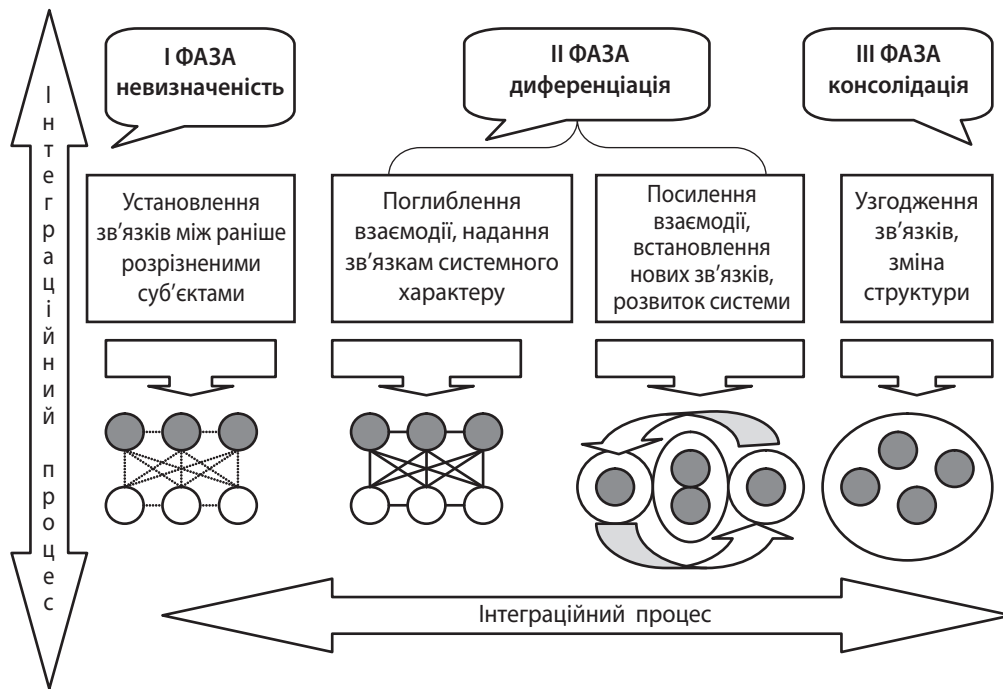

Рис. 1. Трансформація інтеграційного процесу за А. Богдановим та Є. Герштейном

Складено та вдосконалено на основі джерел: [2, 3].

Таблиця 1

Групування експліцитних концептуальних ознак та характеристик інтеграційного процесу

Групи ознак		Зміст ознак
1		2
Організаційні		Ідентифікація та трансформація існуючих зв'язків
		Упорядкування внутрішньої структури зв'язків
		Управління взаємодією із зовнішнім середовищем
		Виникнення нових зв'язків, їх активізація, поглиблення
		Набуття системного характеру у взаємодії, системних ознак
		Послідовна зміна станів (зміна в часі та в просторі)
		Рух (удосконалення взаємодії у межах ситуації або її зникнення); подальший узгоджений, збалансований розвиток
		Здатність до внутрішніх системних флуктацій (коливання розвитку, перетворення, трансформація)
		Різноманіття організаційного прояву (за формами, видами, типами, механізмами, форматами)
Юридичні		Встановлення цивільно-правових відносин
		Наявність в учасників відокремленого майна
		Об'єднання суб'єктів господарської діяльності (юридичних, фізичних осіб; змішані)
		Зростання кількісного складу учасників
		Можливість зміни юридичного статусу учасниками
	Добровільність або примусовість	
Економічні	Управлінські	Висока ступінь співпраці
		Координація та узгодженість спільної діяльності (формування спільного менеджменту)
		Обмеження свободи дій
		Можливість отримання синергетичного та емерджентного ефекту, економічна зацікавленість
		Наявність спільних цілей
		Ієрархічність
		Структурованість
		Зростання розміру
Економічна залежність і (або) контроль		

1		2	
Економічні	Операційні	Вирбничо-господарська та (або) територіальна пов'язаність, функціональна спеціалізація	
		Посилення концентрації, диверсифікації діяльності	
		Встановлення економічних взаємозв'язків, взаємозалежності, кооперація, консолідація	
		Збільшення ресурсного потенціалу (матеріальних та нематеріальних активів) та посилення його задіяності	
		Спільне створення цінності	
		Стимулювання інноваційності	
	Маркетингові	Зростання ринкової частки	
		Посилення ринкової влади	
	Соціальні	Створення соціального простору (сукупності акторів)	
		Визначення спільних соціальних позицій (цінностей, традицій, культури)	
Екологічні	Комбінація ресурсів різного рівня		
	Здатність до самовідтворення як популяції на основі отримання конкурентних переваг		
Поведінкові	Узгодженість цілей		
	Узгодженість дій та результатів діяльності		
	Узгодженість інтересів		
	Взаємна підтримка		

Складено та удосконалено на основі джерел: [4; 10 – 21].

Тобто, стосовно соціально-економічних систем інтеграційний процес – це процес формування та становлення нової цілісності, упорядкування та погодження в часі та просторі її розвитку, яка покликана виконувати задані соціо-еколого-економічні функції. Проблематику розкриття функцій інтеграційного процесу було поставлено у теоретичному доробку А. Котова [5, с. 15] та Н. Калашникової [6, с. 72]), які розкривають такі функції інтеграційних процесів на рівні підприємств: узгодження та об'єднання зусиль у вирішенні завдань, що мають спільний інтерес учасників; вирішення протиріч між ними; вдосконалення структури асортименту та підвищення якості продукту; доведення продукту до споживача; розширення господарського і науково-технічного потенціалу; здійснення корпоративного управління; реалізація спільних інвестиційних

проектів; розподіл і перерозподіл засобів виробництва, праці та капіталів за галузями і підприємствами збалансування потреб і ресурсних можливостей підприємств; стимулювання науково-технічного прогресу та інноваційного потенціалу. Спробу уточнити функції інтеграції на основі виокремлення організаційної, стимулюючої, ресурсної, узгоджуючої, урівноважуючої функцій та розкриття їх змісту здійснив А. Попов [8, с. 58]. Ґрунтовний аналіз запропонованих науковою спільнотою функцій дозволяє стверджувати про необхідність досягнення однозначності у визначенні функцій інтеграції та їх повного сутнісно-змістовного наповнення на користь подальшої фундаменталізації наукових досліджень. Виходячи зі специфічних властивостей інтеграції як процесу, функції нами уточнено як за переліком і змістовним наповненням, так і за ієрархічними рівнями здійснення (табл. 2).

Таблиця 2

Функціональна структуризація інтеграційного процесу

Мікрорівень	Мезорівень	Макрорівень
1	2	3
ЗАГАЛЬНІ ФУНКЦІЇ		
<i>Організаційна</i>		
Забезпечення взаємовідносин між суб'єктами господарювання; проектування управлінських та організаційних структур інтегрованих утворень	Розвиток відносин між господарськими суб'єктами у межах регіону (кластеру): пошук партнерів, формування профілю діяльності	Підвищення цілісності національної економіки; зміна її галузевої структури; міжсекторальне переливання капіталу
<i>Стимулююча (мотиваційна)</i>		
Економічний, організаційно-адміністративний та соціально-психологічний механізм мотивації персоналу, управління та власників в інтегрованій структурі; зниження собівартості продукту; стимулювання впровадження інноваційної та НТП; отримання синергетичного ефекту та формування конкурентних переваг	Система мотивації кластерної співпраці; розробка процедур взаємодії та спільних управлінських та комунікаційних систем; усунення дублювання витрат; реалізація програм розвитку кластерів та регіонів	Підвищення стійкості національної економіки; досягнення оптимальної структури національного виробництва; розвиток пріоритетних галузей; формування національного іміджу; реалізація програм публічно-приватного партнерства

1	2	3
Узгоджувальна (регулююча)		
Розподіл повноважень між економічними агентами та регулювання їх дій; формування формату взаємовідносин; забезпечення безперервності та утримання динаміки розвитку відносин учасників на основі етичних норм і відповідальності	Забезпечення однозначності та підпорядкованості діяльності кластеру; розроблення програм, правил, процедур, етичних норм кластерного розвитку	Посилення спільності, узгодженості функціонування сфер на галузевій національній економіці; забезпечення її системності, цілісності, узгодженості
Координаційна		
Координація спільної діяльності організацій – учасників інтеграційних процесів	Координація співпраці в межах кластеру; формування та утримання контактів учасників	Упорядкування відносин в суспільстві; координація життєздатності національної економіки
Регулятивна (урівноважувальна)		
Узгодження та гармонізація економічних інтересів у межах окремих суб'єктів господарювання	Узгодження інтересів суб'єктів господарювання через господарські зв'язки на рівні галузей та регіонів	Узгодження інтересів держави з бізнесом, галузями та сферами економічної діяльності, регіонами в масштабах національної економіки
Контролююча		
Перевірка, оцінка, коригування спільної діяльності суб'єктів господарювання, що інтегрується (внутрішній контроль, корпоративний та зовнішній)	Контроль спільної діяльності учасників кластерного утворення (внутрішній та зовнішній контроль)	Державний контроль за господарською діяльністю інтегрованих формувань; запобігання встановленню монополії на ринку (зовнішній контроль)
Прогностична		
Аналіз ситуації та прогноз розвитку інтеграційних процесів на мікрорівні, формування перспективних цілей, задач, планів, програм	Визначення перспектив розвитку, програм та планів спільних дій учасників кластерів, моніторинг внутрішніх можливостей та зовнішніх загроз	Визначення перспектив розвитку публічно-приватного партнерства; передбачення наслідків інтеграційних відносин для розвитку національної економіки
СПЕЦИФІЧНІ ФУНКЦІЇ		
Ресурсна		
Сприяння залученню інвестицій; зростання компетенцій; концентрація і прискорення відтворення капіталу; розширення можливостей	Концентрація матеріальних і нематеріальних ресурсів інтегрованих структур різних галузей і регіонів в перспективних регіональних проектах	Спрямування інвестиційних потоків до перспективних галузей економіки; державне сприяння розвитку інтеграційних форм бізнесу, реалізація державних інтеграційних програм
Інформаційна		
Збір, обробка, акумулювання, аналіз даних, створення корпоративних інформаційних баз даних у межах інтегрованих суб'єктів	Створення інформаційних банків даних та інформаційних систем у межах регіону, кластера тощо	Формування та розвиток інформаційних систем національного рівня
Комунікаційна		
Забезпечення обміном інформації між учасниками інтеграційних процесів на мікрорівні	Забезпечення комунікаційного процесу між учасниками територіального (кластерного) угруповання	Сприяння комунікаційному процесу в межах сфер і галузей національної економіки
Конфліктна		
Дослідження конфліктів у процесі інтеграції суб'єктів господарювання через обмежені ресурси, ринки, втрату влади	Розгляд конфліктів як наслідку неспроможності учасників кластера прогнозувати спільну діяльність; через порушення зобов'язань і специфічність активів	Конфлікти як наслідок незбалансованості національної економіки
Синхронізаційна		
Пов'язана із заходами щодо усунення конфліктів і протиріч у межах інтегрованого формування	Реалізується через подолання конфлікту інтересів у взаєминах між учасниками кластерних формувань	Пов'язана з механізмами подолання конфліктів і компромісів між суб'єктами інтеграційних процесів на макрорівні
Консультативна		
Надання консультаційних послуг економічним агентам	Надання консультаційних послуг учасникам кластерної взаємодії	Консультавання здійснення інтеграційних процесів з боку держави

1	2	3
Аллокаційна		
Ефективне розміщення факторів виробництва у стратегічних зонах господарювання інтегрованих структур згідно з потребами та економічною доцільністю	Перерозподіл факторів виробництва та матеріальних ресурсів у межах інтегрованих структур різних галузей і регіонів (кластерів)	Перерозподіл ресурсів на макrorівні (рівні національної економіки)
Освітня		
Здійснення навчальної та наукової діяльності в межах інтегрованого формування (для учасників)	Здійснення навчальної та наукової діяльності в межах кластера	Здійснення навчальної та наукової діяльності в межах держави
Інноваційна		
Стимулювання впровадження інновацій за рахунок інтегрування господарських суб'єктів	Стимулювання розвитку інноваційних кластерів і регіонів	Фінансування інноваційних проектів і впровадження державної інноваційної політики
Адаптивна		
Адаптація інтегрованих структур до вимог підприємницького середовища	Адаптація регіональних інтегрованих формувань до вимог зовнішнього оточення	Узгодження національного ринку з міжнародними нормами та вимогами
Креативна		
Проектування та розвиток міжорганізаційних зв'язків; обґрунтування корпоративної стратегії	Проектування та розвиток зв'язків у межах кластера; формування стратегії розвитку кластера	Розвиток зв'язків між сферами та галузями економіки; формування програм розвитку галузей, національної економіки
Соціальна (соціалізація)		
Програми соціального розвитку у межах інтегрованих утворень; норми соціальної поведінки та відповідальності	Визначає напрями соціалізації кластерних структур	Забезпечує реалізацію програм соціалізації суспільства, бізнесу
Ціннісна		
Значущість цінностей у межах відносин між працівниками, менеджерами, власниками бізнесу	Значущість цінностей у межах відносин між учасниками кластерів	Визначення цінностей на рівні суспільства та національної економіки
Оптимізаційна		
Забезпечення оптимальних умов функціонування, цілей, критеріїв підвищення ефективності функціонування інтегрованих структур	Оптимізація функціонування регіональних та територіальних утворень	Забезпечення оптимальних умов для структурно-динамічного розвитку національної економіки
Інституційна		
Регламентация міжорганізаційних відносин через виконання вимог інституційних норм	Формування та підтримка інституційних норм, правил, обмежень у межах кластерного утворення	Формування та підтримка інституційних норм, правил, обмежень на державному рівні (національної економіки)
Документуюча		
Формування внутрішньої системи діловодства інтегрованого утворення	Забезпечення документацією учасників кластера	Документування інтеграційних процесів на рівні національної економіки

Власна розробка.

Крім того, вперше структурування інтеграційного процесу здійснено на основі декомпозиції функцій на загальні та специфічні, що сприятиме реалізації управлінського процесу та прийняттю управлінських рішень на різних ієрархічних рівнях управління економічними системами.

ВИСНОВКИ

З метою більш глибокого теоретичного осмислення семантичного наповнення інтеграційних процесів запропоновано здійснювати змістовну структурування інтеграції

за змістовними блоками ознак і характеристик організаційного, економічного, юридичного та поведінкового характеру. Економічні ознаки інтеграції як процесу запропоновано уточнити за управлінськими, операційними, маркетинговими, соціальними, екологічними характеристиками, що сприятиме їх ґрунтовній сутнісно-змістовній інтерпретації. Уточнено функції інтеграції за переліком, змістовним наповненням та за ієрархічними рівнями економічних систем. Структурування інтеграційного процесу проведено на основі декомпозиції функцій на загальні та специфічні.

Семантична та функціональна структуризація інтеграційних процесів відповідає логіці наукового пізнання та буде сприяти подоланню «гносеологічних прогалин» у науці та подальшій фундаменталізації наукових досліджень у сфері інтеграції на засадах сучасної методології. Перспективою подальших досліджень теоретичного та методологічного базису інтеграційних процесів визначено розроблення механізмів їх реалізації за різними ієрархічними рівнями економічних систем. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Коновалюк А. Экономическая сущность понятия «интеграция» / А. Коновалюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3. Т. 2. – С. 202 – 205
2. Герштейн Е. Ф. Дифференциация и интеграция в промышленности: теория и практика развития : дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05. / Е. Ф. Герштейн. – Минск, 1993. – 340 с.
3. Богданов А. А. Тектология (Всеобщая организационная наука). В 2-х кн. : Кн. 2. / А. А. Богданов / Отд-ние экономики АН СССР. Ин-т экономики АН СССР. – М. : Экономика, 1989. – 351 с.
4. Каменецкий В. А. Собственность в XXI столетии / В. А. Каменецкий, В. П. Патрикеев. – М. : Экономика, 2004. – 315 с.
5. Котов А. А. Финансово-промышленные группы в переходной экономике России : автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.01 / А. А. Котов. – Воронеж, Воронежский госуд. ун-т, 2000. – 25 с.
6. Калашникова Н. И. Хозяйственные связи между предприятиями: содержание, функционирование, управление: монография / Н. И. Калашникова. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1988. – 111 с.
7. Процес. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D1%80>
8. Попов А. А. Интеграция хозяйствующих субъектов в рыночной экономике : дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / А. А. Попов. – Воронеж, 2004. – 192 с.
9. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер / Пер. с англ. В. Д. Щедрина. – М. : Международные отношения, 1993. – 895 с.
10. Буторина О. Дифференциация и интеграция в промышленности: теория и практика развития : монография / О. Буторина. – М. : Наука, 2002. – 212 с.
11. Игнатьев Н. О понятии экономической интеграции хозяйствующих субъектов / Н. Игнатьев [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://economicarggu.ru/2012_3/ignatev.pdf
12. Голик В. Приватизация, права собственности и мотивация / В. Голик // Вопросы экономики. – 1991. – № 6. – С. 133 – 144.
13. Розанова Н. М. Эволюция взглядов на природу фирмы в экономической науке. / Н. М. Розанова, И. В. Зорострова [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intuit.ru/departament/itmngt/microecon/11/>
14. Олейник А. Н. Институциональная экономика / А. П. Олейник. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 416 с.
15. Скоробогатов А. С. Институциональная экономика / А. С. Скоробогатов. – СПб. : ГУВШЭ, 2006. – 160 с.
16. Шаститко А. Е. Новая институциональная экономическая теория / А. Е. Шаститко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
17. Анискин Ю. П. Корпоративное управление инновационным развитием / Ю. П. Анискин. – М. : Омега-Л, 2007. – 411 с.
18. Градосельская Г. В. Социальные сети: обмен частными трансфертами / Г. В. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nir.ru/socio/scipubl/sj/sj99-grado.html>
19. Семеркова Л. Маркетинг взаимодействия как отражение диалектики объективного и субъективного факторов / Л. Семеркова, Г. Бикова // Маркетинг. – 2009. – № 2 (81). – С. 29 – 36.
20. Радаев В. В. Популяционная экология организаций: как возникает разнообразие организационных форм / В. В. Ра-

даев // Российский журнал менеджмента. – 2005. – Т. 3. – № 2. – С. 99 – 108.

21. Драчева Е. Л. Проблемы определения и классификации интегрированных корпоративных структур / Е. Л. Драчева, А. М. Либман // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 4. – С. 12 – 21.

22. Калашникова Н. И. Хозяйственные связи между предприятиями: содержание, функционирование, управление: монография / Н. И. Калашникова. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1988. – 111 с.

REFERENCES

- Aniskin, Yu. P. *Korporativnoe upravlenie innovatsionnym razvitiem* [Corporate governance of innovative development]. Moscow: Omega-L, 2007.
- Bogdanov, A. A. *Tektologiya (Vseobshchaia organizatsionnaia nauka)* [Tectology (Universal organizational science)]. Moscow: Ekonomika, 1989.
- Butorina, O. *Differentsiatsiia i integratsiia v promyshlennosti: teoriia i praktika razvitiia* [Differentiation and integration in the industry : the theory and practice of development]. Moscow: Nauka, 2002.
- Cemepkova, L., and Bikova, G. "Marketing vzaimodeystviia kak otpazhenie dialektiki obyektivnogo i cubyektivnogo faktorov" [Marketing as a reflection of the dialectic interaction of objective and subjective factors]. *Marketing*, no. 2 (81) (2009): 29-36.
- Dracheva, E. L., and Libman, A. M. "Problemy opredeleniia i klassifikatsii integrirovannykh korporativnykh struktur" [Problems of definition and classification of integrated corporate structures]. *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, no. 4 (2001): 12-21.
- Gershteyn, E. F. "Differentsiatsiia i integratsiia v promyshlennosti: teoriia i praktika razvitiia" [Differentiation and integration in the industry : the theory and practice of development]. *dis. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.05*, 1993.
- Golik, V. "Privatizatsiia, prava sobstvennosti i motivatsiia" [Privatization, ownership and motivation]. *Voprosy ekonomiki*, no. 6 (1991): 133-144.
- Gradoselskaia, G. V. "Sotsialnye seti: obmen chastnymi transfertami" [Social network: sharing private transfers]. <http://www.nir.ru/socio/scipubl/sj/sj99-grado.html>
- Ignatev, N. "O poniatii ekonomicheskoy integratsii khoziaystvuiushchikh subektov" [The concept of economic integration businesses]. http://economicarggu.ru/2012_3/ignatev.pdf
- Kalashnikova, N. I. *Khoziaystvennye sviazi mezhdur predpriiatiami: sodержanie, funktsionirovanie, upravlenie* [Economic ties between enterprises : the content, operation, management]. Saratov: Izdatelstvo SGU, 1988.
- Konovaliuk, A. "Ekonomicheskaya sushchnost poniatii «integratsiya»" [The economic essence of the concept of "integration"]. *Visnyk KhNU*, vol. 2, no. 3 (2009): 202-205.
- Kamenetskiy, V. A., and Patrikeev, V. P. *Sobstvennost v XXI stolitii* [Property in the XXI century]. Moscow: Ekonomika, 2004.
- Kotov, A. A. "Finansovo-promyshlennye grupy v perekhodnoy ekonomike Rossii" [Financial-industrial groups in Russia's transitional economy]. *Avtofef. dis. ... kand. ekon. nauk: 08.00.01*, 2000.
- Kalashnikova, N. I. *Khoziaystvennye sviazi mezhdur predpriiatiami: sodержanie, funktsionirovanie, upravlenie* [Economic ties between enterprises : the content, operation, management]. Saratov: Izdatelstvo SGU, 1988.
- Oleynik, A. N. *Institutsionalnaia ekonomika* [Institutional Economics]. Moscow: INFRA-M, 2000.
- Porter, M. *Mezhdunarodnaia konkurentsiiia* [International competition]. Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniia, 1993.
- Popov, A. A. "Integratsiia khoziaystvuiushchikh subektov v rynochnoy ekonomike" [Integration of economic entities in the market economy]. *Dis. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.01*, 2004.
- "Protse" [Process]. *Vikipediia – vilna entsyklopediia*. <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D1%80>